

Het roodborstje

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Stephen Moss

Het roodborstje

Een biografie

Vertaald uit het Engels door
Robbert-Jan Henkes

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 4460 2

© 2017 Stephen Moss

First published as *The Robin* by Square Peg, an imprint of Vintage.

Vintage is part of the Penguin Random House group of companies.

© 2018 Nederlandse vertaling AmboAnthos uitgevers,

Amsterdam en Robbert-Jan Henkes

Oorspronkelijke titel *The Robin: A Biography*

Oorspronkelijke uitgever Vintage, Penguin Random House

Omslagontwerp Janine Jansen

Omslagillustratie © Mary Evans Picture Library

Foto auteur © Gary Doak, Alamy Stock Photo

Verstrijding voor België:

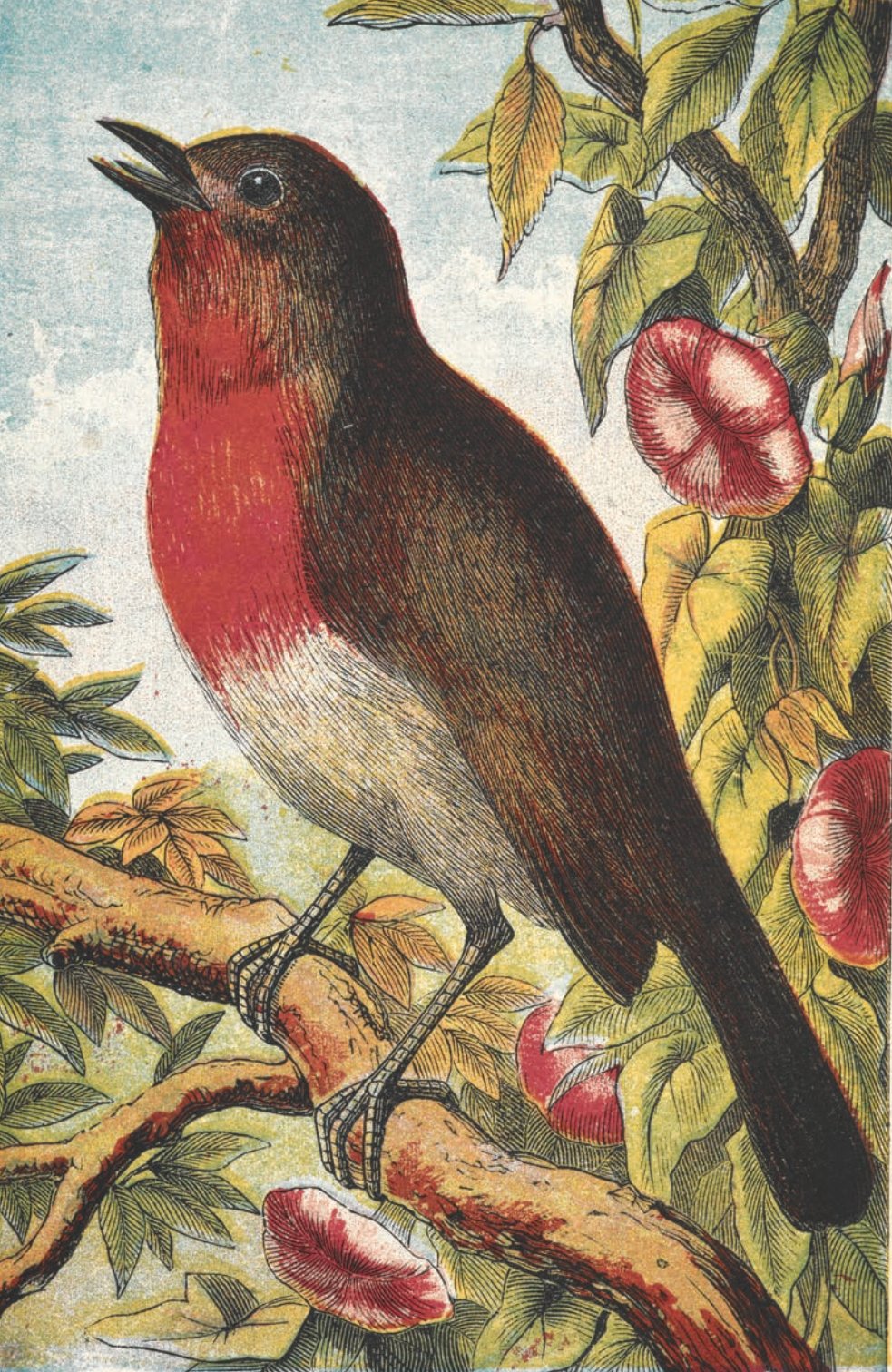
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn tante Sally Rose en mijn schoonmoeder June Dolan,
die dol zijn op de roodborstjes in hun tuin

Ik heb gehoord over een kamernaturalist die uit minachting voor het geploeter van een vakbroeder in het veld beweerde dat hij een heel boekwerk kon volschrijven over de roodborst; maar als hij zich aan het onderwerp zou houden zonder toevlucht te nemen tot fabulatie, zou het ongetwijfeld nog saaier worden dan *Robinson Crusoe*.

WILLIAM MACGILLIVRAY

Ben jij dat, ieders favoriet,
Robijn van borst en zoet van lied,
Ons Engels roodborstje...

WILLIAM WORDSWORTH,

'De roodborst op jacht op de vlinder', 1806

ONZE MEEST GELIEFDE VOGEL

Terwijl ik deze woorden opschrijf, komt er een klein vogeltje naar de open deur van mijn werkkamer in de achtertuin. Hij huppelt mijn kant op en houdt zijn hoofdje scheef alsof hij me monstert. Dan vliegt hij een nabijgelegen vlierboom in en begint een ogenblik later zijn fijnzinnige, melodieuze lied te kwelen, rijk aan klankkleur en hartstocht. Op deze namiddag in de late herfst, als heel de natuurlijke wereld stil is, word ik door de aanblik en het geluid onverwacht overspoeld door een golf van grote blijdschap.

Natuurlijk is de vogel een roodborstje – wat kan het anders zijn? Geen enkele andere vogel is zo zelfverzekerd en benaderbaar; en geen enkele andere vogelsoort zingt zo regelmatig in deze tijd van het jaar, als de nachten snel aan het lengen zijn en we ons opmaken voor de aankomende winter.

Diep weggestopt in ons geheugen zit het plaatje van de roodborst dat we op ontelbare kerstkaarten hebben gezien: het pronte, bolle, roodboezemige beestje dat net zo onlosmakelijk met de feestdagen verbonden is als kerstpudding of als cadeautjes onder de boom. Op dit moment, en in feite de hele winter door, is de roodborst een constante aanwezigheid voor ons keukenraam, met zijn hoofdje schuin alsof hij ons dringend verzoekt om de voedertafel bij te vullen omdat hij wel een hapje lust.

In ieder jaargetijde verwelkomen wij de roodborstjes in ons leven. Ze horen bij de eerste vogels die ieder jaar beginnen te zingen

– in mijn tuin in Somerset beginnen ze vaak al rond oud en nieuw. De lente mag dan nog maanden op zich laten wachten, maar hun korte, afgemeten frases, die ze met orde en regelmaat in de winterlucht rijgen als noten op een notenbalk, kondigen het komende seizoen al aan.

In maart of april hebben de roodborsten in mijn tuin hun territorium afgebakend. Als ik in deze tijd van het jaar naar buiten ga, hoor ik drie of vier vogels die hun lied van zonsopgang tot zonsondergang bijna onafgebroken ten gehore brengen. Ik weet dat ze dat om puur biologische redenen doen – om rivaliserende mannetjes te weren en een partner te lokken –, maar ik maak me sterk dat ieder een bij het horen van een zingende roodborst met een blijde huppel verder loopt. Soms gaat emotie voor biologie.

Niet lang daarna gaat ieder paar zich wijden aan de ernstige taak van het stichten van een gezin: het bouwen van een nest, het leggen van eieren, en als die zijn uitgekomen het eindeloos foerageren om de hongerige kuikenbuikjes te vullen. Als ze hun nakomelingen weten groot te brengen – want met hun open, onbeschutte nesten vallen roodborsten vaak ten prooi aan rovende eksters en gaaien – dan heb ik in juni een nieuwe bezoeker voor mijn werkkamerdeur. Een onvolwassen roodborst: een lichtbruin gevlekt beestje met als enige aanwijzing voor de familieverwantschap een bol lichaampje en zwarte kraalogen.

Rond deze tijd houden de volwassen vogels een tijdje op met zingen en verstoppen ze zich diep in de haagdoornstruiken en de ciderappelbomen om hun versleten veren te verruilen voor een spiksplinternieuw kleed. Tegen het einde van de zomervakantie beginnen ze vervolgens opnieuw te zingen, want ze hebben – en geen Britse vogel doet het ze na – zowel een zomer- als een winterterritorium. En zo komt het dat mijn roodborst, als het jaar ten einde loopt, mij blijft trakteren op serenades terwijl ik mijn dagelijkse klusjes klaar.

Ik zeg dan wel ‘mijn’ roodborst, maar de kans is groot dat het niet dezelfde vogel is die ik afgelopen winter met oud en nieuw heb

horen zingen. Roodborsten leven hooguit een jaar of twee, zodat deze zanger heel goed de zoon van die eerdere vogel kan zijn, of misschien is het een indringer uit een nabijgelegen tuin.

Mijn tante, die bijna zestig jaar lang roodborstjes te eten geeft in een en dezelfde tuin in Sussex, vindt dit 'larie en apekool'. Zij beweert dat ze al tien jaar lang bezoek krijgt op haar vensterbank van een en hetzelfde vogeltje, en dat krijg ik haar met geen mogelijkheid uit het hoofd gepraat. Ook is ze er niet van gediend dat ik die andere ongemakkelijke waarheid over het beestje vermeld: dat het onze meest agressieve en gewelddadige tuinvogel is, en dat rivaliserende mannetjes soms strijd voeren op leven en dood. Net als bij andere fans van het roodborstje gaat het ene oor in, het andere uit.

Naast de echte, biologische roodborst hebben we ook de culturele en historische variëteit, die een plek heeft in poëzie en proza en ook in ons hart, waar we dit vogeltje bewonderen, liefhebben en bezingen.

Roodborsten zijn verweven met onze literaire cultuur – misschien zelfs nog hechter dan die andere gevleugelde iconen, de veldleeuwerik en de nachtegaal. In het register van het prachtboek *Redbreast* van Andrew Lack (uit 2008, een aanvulling op het boek *Robin Redbreast* van zijn vader David uit 1950) vinden we een keur aan schrijvers die de roodborst hebben laten optreden in hun poëzie of proza.

Daaronder treffen we bekende namen aan – Chaucer en Shakespeare –, in gezelschap van de romanschrijvers Anne en Emily Brontë (maar geen Charlotte), Anthony Trollope, George Eliot en D.H. Lawrence. Andere dichters en romanciers die de roodborst hebben bezongen zijn onder anderen Robert Herrick en Robert Burns, William Blake en William Wordsworth, vier Johns – Clare, Keats, Bunyan en Betjeman –, Alfred Lord Tennyson en Samuel Taylor Coleridge, W.H. Auden en Ted Hughes, Edward Thomas en Thomas Hardy, sir Walter Scott en Robert Louis Stevenson, en de kinderboekenschrijvers Frances Hodgson Burnett en Enid Blyton.

Maar zelfs al is de roodborst een geliefd onderwerp bij dichters, zo schrijft Richard Mabey in zijn inleiding bij *Redbreast*, toch bereikt hij niet de literaire hoogten van andere soorten: ‘Er zijn geen waarlijk grote roodborstgedichten van het kaliber van “Gierzwaluwen” van Ted Hughes of “De opstijgende leeuwerik” van George Meredith; roodborsten zijn nu eenmaal niet zulke heldhaftige, ongrijpbare wezens.’

We houden van de roodborst om zijn vrijpostige vertrouwelijkheid, zijn alledaagsheid en zijn benaderbaarheid. Tuiniers kennen het beestje allang als vriendelijk gezelschap dat plaatsneemt op het handvat van hun spade en verwachtingsvol uitziet naar een omgespitte schep aarde voor een sappige pier.

Door zijn vertrouwelijkheid kunnen we ons een voorstelling beëindigen te maken van zijn belevingswereld; want hij bevolkt precies dezelfde omgeving als wij. Hij blijft meestal op of dicht bij de grond en stijgt niet de hoogte in als een veldleeuwerik; ook blijft hij ons het hele jaar gezelschap houden en knijpt hij er ’s winters niet tussenuit naar verre, vreemde kusten zoals de gierzwaluw.

Het culturele aspect van de roodborst is niet altijd onverdeelde positief: ze kunnen licht brengen maar ook duisternis. Als er zich eentje over onze drempel waagt en het huis binnenkomt, of door het open raam naar binnen vliegt, dan wil een oeroud bijgeloof dat er iemand in huis zal doodgaan. Maar zelfs als slechte voortekenen nemen wij ze op in onze mythes en verhalen.

Roodborsten hebben lange tijd als religieus symbool gefungeerd: in de christelijke mythologie symboliseert de rode borst het bloed van Christus dat over het verenkleed van de vogel kwam toen die de doornen lostrok uit Jezus’ doornenkroon. En het culturele belang van de roodborst komt helemaal tot uitdrukking door de centrale plaats die hij inneemt tijdens de feestdagen. Alleen is de reden dat de roodborst zo alomtegenwoordig is op kerstkaarten toch net weer anders dan je zou denken, zoals we zullen zien in hoofdstuk 12.

De culturele, literaire en historische roodborst is natuurlijk een volledig menselijk bedenkfel, maar daarom is hij niet minder echt. Als dit aspect van de roodborst nooit had bestaan – als het gewoon een onopvallende vliegenvanger was geweest in het gezelschap van driehonderd andere leden van zijn vogelfamilie – dan had hij nooit zoveel aandacht gekregen. Want geen andere vogelsoort houdt het volk zo in zijn ban.

Daarom was ik allerminst verrast toen de roodborst in mei 2015 fier op kop ging bij de verkiezing van Meest Geliefde Vogel van Groot-Brittannië. Dat hij zou winnen was duidelijk; de enige vraag was hoe groot het gat zou zijn met nummer twee. Uiteindelijk was het resultaat een straatlengte verschil: meer dan een derde van de kwart miljoen uitgebrachte stemmen op de shortlist van tien soorten ging naar de roodborst. De twee grootste mededingers, de kerkuil en de merel, kregen elk nauwelijks tien procent.

Toch was het niet de eerste keer dat de roodborst de krant haalde. In 1960 had *The Times* onder haar lezers ook al een verkiezing gehouden (met een zelf samengestelde lijst), waarin de roodborst met een ruime marge het Schotse sneeuwhoen versloeg om (officieus) tot Britse nationale vogel te worden gekroond.

De man achter de verkiezingen in 2015, David Lindo – ook bekend als de Stadsvogelaar – voerde op het eind nog campagne tegen de roodborst en voor zijn eigen favoriet, de merel, maar toen de uitslag binnen was, eerde hij wie ere toekwam en wist hij de minder frisse kanten van de vogel gewiekt te koppelen aan bepaalde aspecten van de Britse volksziel: ‘Hoewel het een vriendelijk diertje lijkt, is de roodborst enorm territoriaal ingesteld en verdedigt hij zijn territorium met alle macht. Ik neem aan dat dit ons als eilandvolk weerspiegelt – dat wij pal staan en ons niet laten verjagen.’

Misschien heeft hij gelijk – dat we van de roodborst houden omdat we onszelf erin zien, met al onze deugden en ondeugden. Alleen vegen we graag de onaangename karaktertrekjes van de roodborst onder het tapijt en richten we ons veel liever op de vriendelijke aard,

de nabijheid en de levenslust – kwaliteiten die we allemaal waarderen. Hoe is het anders te verklaren dat de roodborst zo populair is?

Het kan natuurlijk ook louter vanwege zijn alomtegenwoordigheid zijn: met meer dan zes miljoen broedparen moet de roodborst alleen het winterkoninkje achter zich laten als meest voorkomende vogel van Engeland. Maar vermoedelijk geeft toch het feit dat de roodborst zijn hele leven in onze nabijheid leeft en er alle maanden, ieder seizoen van het jaar, gewoon is uiteindelijk de doorslag. Geen enkele andere Britse vogel is ons zo vertrouwd: waar ik me ook begeef in Engeland – met uitzondering van een paar verafgelegen eilanden – ik kom er roodborstjes tegen. Diep in de stad en diep in het land, als ik op de trein wacht of in mijn tuin zit, 's zomers en 's winters, als het licht en als het donker is, heb ik roodborstjes gezien of gehoord, voor me uit zien huppelen of hun klaaglijke en subtiële lied horen zingen.

En toch... hoeveel weten we echt van de roodborst? In welke landen komt de soort nog meer voor? Waarom zijn die mannetjes eigenlijk zo gewelddadig? En hoe komen ze in hemelsnaam in Engeland aan de naam 'robin', terwijl ze tot halverwege de twintigste eeuw officieel gewoon 'redbreast' heetten? Dit zijn slechts enkele van de vragen die ik in dit boek wil beantwoorden...

January

I

A Bright New Year

Roodborst op je kale tak,
Grote God, wat kun je zingen!
Nu maakt de wrede winterwind
Speeltjes van verdorde dingen...

W.H. DAVIES,

'Robin de Roodborst', 1908

